

EĞİTİM EKONOMİSİ VE TÜRKİYE

Günümüzde hangi alana bakarsak bakalım, yarısı ekonomi ile ilişkilidir. Örnek olarak devlet yönetiyorsanız, ekonominiz iyiye, siyasetin geri kalan kısmıyla ilgili tüm unsurlar da çok iyi gelişecektir.

Dr. M. İlyas Bozkurt

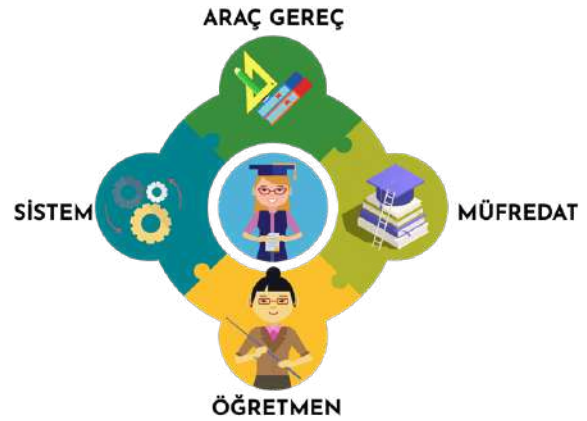
Eğitim alanından örnek verecek olursak, bugün ülkemizdeki kolejlerin bazıları öğrencileri yüksek ücretlerden kayıt almakta ve çok yüksek ücretler aldığı için ekonomik sorunları olmamaktadır. Bu kolejler yüzme havuzundan kapalı spor salonuna kadar tüm tesislerden taviz vermeden öğrencilerine bütün olanakları sunabilmektedir. Ancak ekonomik gücü iyi düzeyde olmayan okullar ise düşük ücretlerden kayıt yapmaktadırlar. Bu nedenle öğretmen kalitesinden taviz vermek ve binasını ve tesislerini ona göre daha mütevazı yapmak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla ekonomi ile eğitim arasında hem mikroda hem makroda inanılmaz bir ilişki olduğunu görebiliyoruz.

EĞİTİMDE DÖRT TEMEL UNSUR

Eğitimi bir teraziye benzetecek olursak eğitimin iki tane kefesi vardır. Bunlardan bir tanesi ekonomi kefesi diğeri de eğitim kefesidir. Eğitim kısmını uzmanlarına havale etmekle beraber eğitim kısmında da bazı konuların altını çizmemiz gerekir. Eğitimin tam ortasında insan vardır. Bu 5 yaşında bir çocuk, 7 yaşında bir ilkokul öğrencisi, 12 yaşında bir ortaokul öğrencisi, 16-17 yaşında bir lise öğrencisi ya da 20 yaşında bir üniversite öğrencisi olabilir. Eğitimin tüm seviyelerinde merkezde bir öğrenci vardır. Bu öğrencinin karşısında öğretmen, arkasında araç gereç, sağında müfredat, solunda da sistem vardır. Bu dört kavram hayati derecede önemlidir.

Dünyanın en gelişmiş eğitim sistemlerinin uygulandığı ülkelere baktığımızda eğitime ayrılan finansman kadar, finansmanın doğru şekilde harcanmasının da önemli olduğunu görüyoruz. Onun için eğitim sisteminde terazinin iki kefesi de çok önemlidir. Paranız varsa ama eğitim sisteminiz modern değilse başarılı olunamayacağı

gibi eğitim sisteminiz son derece modern ve bilimsel olup yeteri kadar bütçe ayıramıyorsanız, bu nedenle de okullarınız ve sınıflarınız yetersizse yine eğitim alanında başarısız olursunuz.

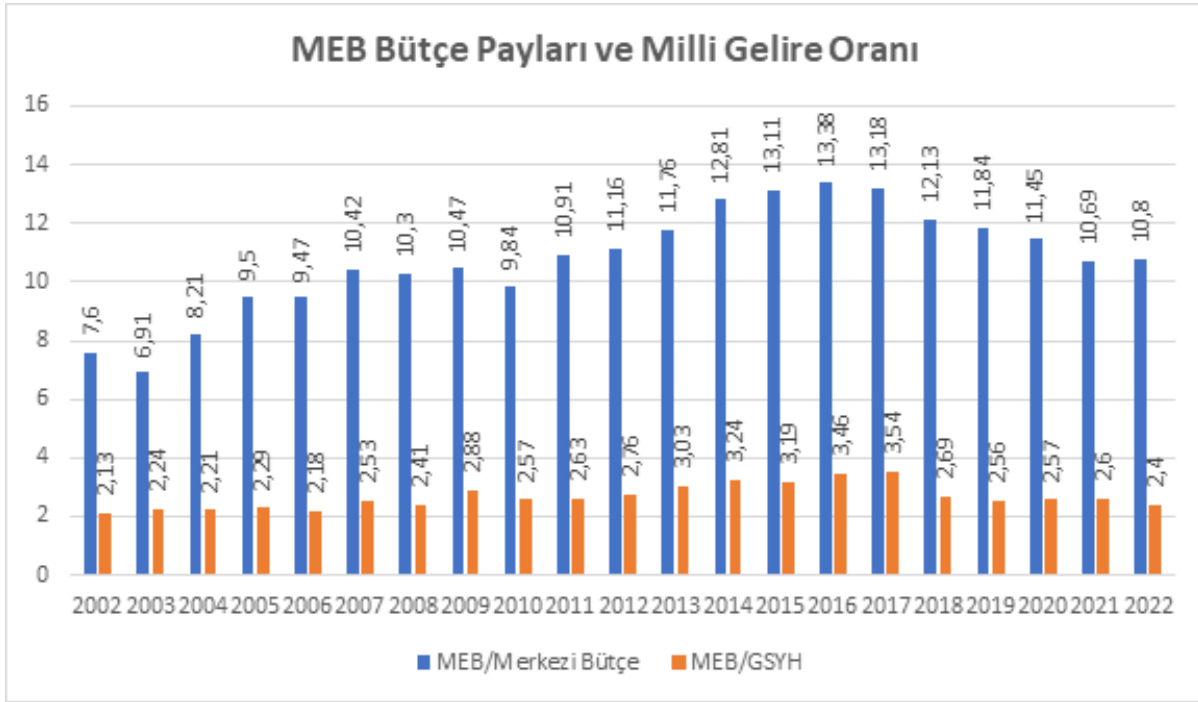

GELİŞMİŞ ÜLKELERDE DURUM

Eğitime en çok para harcayan ülkeler listesine baktığımız zaman öğrenci başına OECD ortalaması olan 11.990 doların üzerinde bir harcama yaptıklarını görüyoruz. Tabii ki bu üniversite öğrencilerine biraz daha fazla, ilkokul öğrencilerine biraz daha az olabilir fakat ortalama olarak 11.990 dolar harcanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri bir öğrencisine 19.382 dolar ayırmaktadır. ABD, 334 milyon nüfusu olan bir ülkedir. Türkiye ise 84 milyon nüfuslu bir ülkedir. Ancak nüfusları Türkiye'nin 4 kat olmasına rağmen öğrenci başına 19.382 bin dolara yakın para harcıyorlar. Birleşik Krallık 15.453 dolar, Hollanda 14.720 dolar, Almanya 14.632 dolar, Finlandiya 12 bin 732 dolar ve Fransa 13 bin 049 öğrenci başına harcama yapıyor. Bu ülkeler bizim için birer örnek olabilir. Peki öğrenci başına biz ne kadar ayırıyoruz? Türkiye öğrenci başına 5 bin 743 dolar ayırıyor. Bunu iki katına yani OECD ortalaması seviyesine çıkartırsak eğitimde gerçekten başarı sağlayabilecek konuma gelebiliriz.

1 Dr. M. İlyas Bozkurt, TESAM Başkanı

Modern ülkeler bizden önde yürüyorlar. Buhar makinesini ve sanayiye onlar bulunca, fabrikalar önce orada kurulunca, işçi ve makine sorunları da önce orada başladı. Önce onlar geliştiriyorlar, onlar buluyor, biz arkadan gidiyoruz. Buluşlardan kaynaklanan sosyolojik değişiklikler önce onlarda oluyor, sonra bizde gerçekleşiyor. O yüzden Sigmund Freud'lar, August Comte'lar ya da Marx'lar orada yetişiyor. Sonra biz de onların kitaplarını okuyoruz.

Sanayi Devrimi'ni biz gerçekleştirmiş olsaydık, İstanbul'a Ankara'ya insanlar çalışmaya gelecekti. Fabrikaları ilk biz kursaydık, ilk işçi sorunlarını biz yaşayacak, ilk makine tesisat parça problemleriyle biz karşılaşacaktık. Bugünün bilim dünyasına öncülük eden kitapları biz yazmış olsaydık onlar bizi takip ediyor olacaktı.

Bugün de teknolojiyi kim üretiyor? Elektrik, elektronik, yazılım, teknoloji 4.0'ı kim üretiyor: Batı ülkeleri. Dolayısıyla ilk önce sorunlar orada yaşanıyor. Çözümler de orada üretiliyor. Yapmamız gereken şey; bir problemi Batı nasıl çözmüş, İngiltere nasıl çözmüş, Fransa nasıl çözmüş, Almanya nasıl çözmüş, bunun cevabını aramaktır.

"Sadece para harcayarak eğitim düzelmediği gibi para harcamadan da eğitim düzeltilemez. Onun için eğitime para ayırmalıyız ancak doğru yerlere ayırmalıyız."

Burada bir püf noktaya daha değinmek faydalı olacaktır. Dünyada en çok teknoloji üreten ülkeleri incelediğimiz zaman, tamamının eğitimde öğrenci başına 11.990 dolar ve üzerinde harcama yapan ülkeler arasında olduğunu görüyoruz. Ama bu harcamayı yapan bütün ülkeler teknoloji üreten ülkeler arasında değil. Bu bize neyi gösteriyor? Sadece para harcayarak eğitim düzelmediği gibi para harcamadan da eğitim düzeltilemez. Bu nedenle eğitime para ayırmalıyız ancak doğru yerlere ayırmalıyız.

TÜRKİYE'DE EĞİTİM EKONOMİ İLİŞKİSİ

Tabloya baktığımızda Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesinin ve GSYİH'nın içinden eğitime ne kadar para ayrıldığını gösteriyor. Bu verilere göre 2008 yılında Türkiye bütçesi içerisinde eğitime ayrılan oranın %10 seviyelerine çıktığını ve daha sonraki yıllarda bütçe içerisinde eğitime ayrılan payın ortalama %12 seviyelerini koruduğunu görüyoruz. Aslında bütçe yapılırken bakanlıklara her

dönem benzer oranlarda bir bütçe ayrılmaktadır. 2023 bütçesine baktığımız zaman Türkiye bütçesi 4 trilyon 469 milyar lira'dır. Bütçeden eğitime ayrılan pay 651 milyar, sağlığa ayrılan pay 293 milyar, savunma ve güvenliğe ayrılan pay ise 388

milyar liradır. Üç alana ayrılan bütçe toplamı 1 trilyon 332 milyar lira yani bütçenin ortalama üçte biridir. Yani devlet bütçesinin üçte birini bu üç bakanlık oluşturmaktadır.

Eğitime ayrılan bütçenin nasıl kullanıldığına baktığımızda üç kurum tarafından kullanıldığını görürüz. Bunlar Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve ÖSYM Kurumu'dur. 2023 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na 532 milyar, Üniversitelere 162 milyar ve ÖSYM Kurumu'na ise 1,5 milyar lira bütçe ayrılmıştır. Hem personel sayısı hem de eğitim bütçesinin %80'ini kullanması bakımından Millî Eğitim Bakanlığı en büyük paya sahiptir. Ancak her iki kurumun eğitim bütçelerinin GSYH'ye oranının OECD ülkelerinin altında kaldığı görmekteyiz. OECD ülkelerinde yükseköğretim öncesi (Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır) kademelerin bütçelerinin GSYH'ye oranı %3,5 dolaylarındayken ülkemizde bu oran %2,4 dolaylarında; yükseköğretimde OECD ülkelerinde %1,4 olan oran Türkiye'de %0,73 civarındadır.

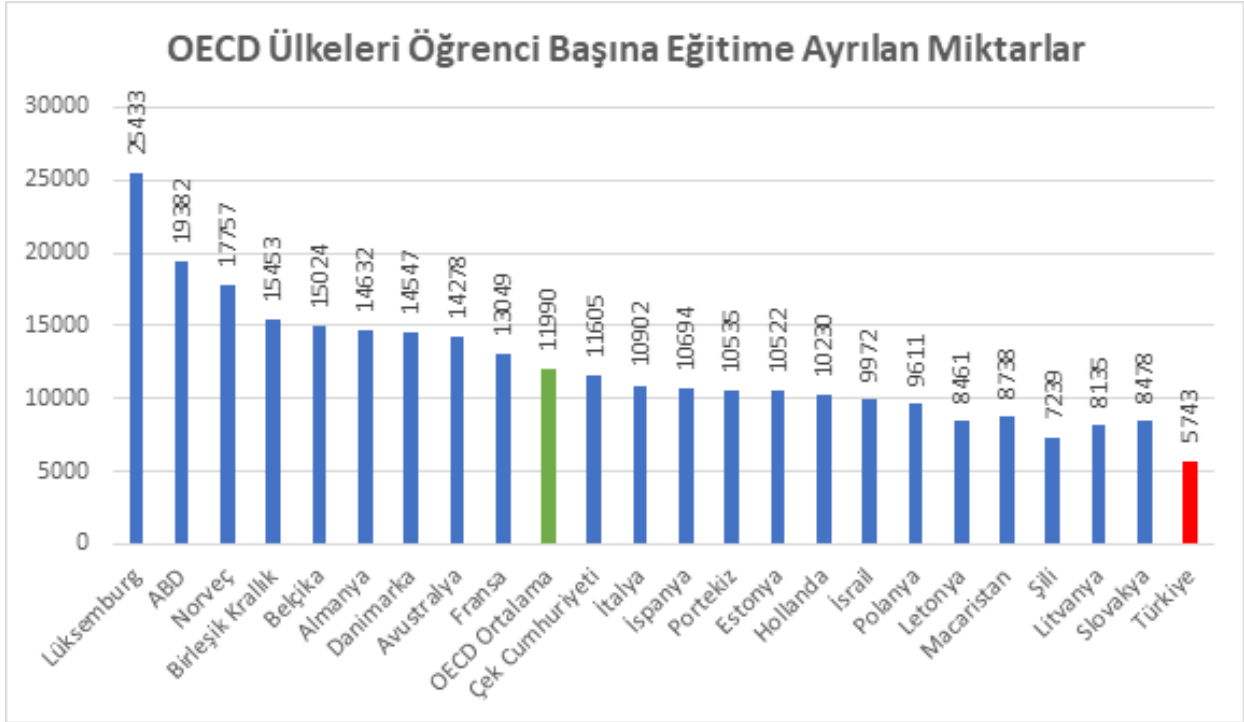
Millî Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçeyi incelediğimizde bütçenin %69'unun öğretmen maaşlarına, %11'inin öğretmenlerin sigorta primlerine, %3'ünün cari transferlere ayrıldığını görmekteyiz. Cari transferler ekonomide melez bir kelimedir. Bu maddelerin altına bakıldığında yaklaşık 20-25 madde vardır. Mal ve hizmet

alımı %9 ve bunun hemen hemen %6'sı kitap alımıdır. Buradan şöyle bir yorum yapabiliriz, devletimiz aslında düşük bir bütçe ayırmıyor, en çok bütçe ayırdığı bakanlıklardan birisi Millî Eğitim Bakanlığıdır. Ancak harcama detaylarına baktığımızda, ayrılan bütçe öğretmen maaşına ve sigortasına gidiyor. Diğer giderler denilen yatırımlar ise %8'dir. 532 milyar liranın sadece %8'i yatırımlara ayrılmaktadır.

MEB bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan payı yıllara göre incelediğimizde, 2002 yılında krizden çıkmamıza rağmen %17,18 olduğunu görüyoruz. Ekonomimizin zirvede olduğu 2007-2008 yıllarındaki ihracat rekorları kırılırken, GSYİH yüksek büyüme rakamları gösterirken, eğitim yatırımlarına ayrılan pay %4,57'ye düşmüş, Millî Eğitim Bakanlığı yatırım bütçesi daralmış, Daha sonrasında tekrar canlanma olmuş ve 2020 yılında tarihinin en düşük seviyelerini görmüştür. 2021 yılında tekrar bir canlanma ile %7 civarına çıktığını görüyoruz. 2023 yılında ise bu oran %9,16 seviyesindedir.

EĞİTİME YATIRIM YAPMAK NİÇİN ÖNEMLİ?

OECD ortalamasına göre sınıf mevcutlarının 18 ile 24 kişi arasında olduğunu görmekteyiz. Çünkü sınıflar fiziksel mekan ve sosyal alanlar açısından eğitime uygun olmalıyken bunun yanında da

Not: Nominal GSYİH verilerinden hesaplanmıştır (OECD, 2022).

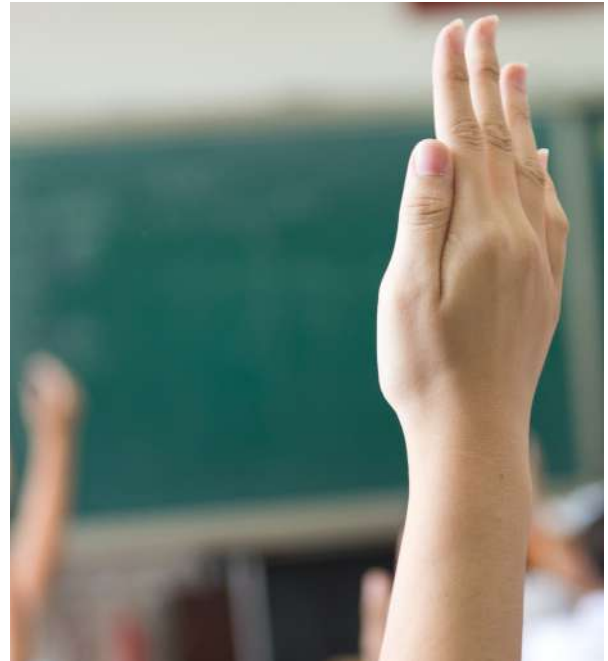
sınıf mevcutları grup çalışmalarına uygun sayıda ve yeterlilikte olmalıdır. 2022 MEB istatistiklerine göre ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci ortalaması 23 iken, ortaöğretimde 35'tir. Ayrıca bu sayılar tüm okullarda da farklılık göstermektedir. Bu nedenle birinci olarak Türkiye'de okullardaki sınıfların mevcutları 18 kişi olacak şekilde düzenlenmelidir.

İkinci olarak da ikili eğitim sistemi yani sabahçı-öğlenci ayırımının kalkması gerekmektedir. Bu bir kıyımdır. Çok erken saatlerde kalkıp okula giden, akşam geç saatlerde okuldan dönen öğrenciden, öğretmenden verim almak mümkün olmamaktadır.

OECD ortalamasına göre bir öğretmen haftada 24 saat ders vermektedir. Aslında ideali 20 saattir. Finlandiya modeli Almanya modeli gibi modellerde öğretmenler ortalama 20 saat derse girmektedir. Ülkemizde ise öğretmen maaşlarının düşük olması nedeniyle ek ders ücreti alabilmek için haftada 30-35 saat derse giren öğretmenler bulunmaktadır. Haftada 30-35 saat derse giren bir öğretmenin verimli olması imkânsızdır. Bu yüzden de verimsiz, moralsiz, hiçbir zaman gülümsemeyen, yorgun bir öğretmen profili ortaya çıkmaktadır. Bir öğretmen haftanın beş günü, günde 6-8 saat ders anlatmak

zorunda kalmaktadır. Bu da hem öğretmenin yıpranmasına hem de eğitim ve öğretimde verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

Üçüncü olarak da eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü öğrenci sabah okula gelmeli, öğleye kadar ders görmeli ve okulda öğle yemeğini yedikten sonra bir buçuk saat boyunca sosyal aktivite zamanı olmalıdır. Bu zaman içerisinde müzikle uğraşan müzik atölyesine, resimle uğraşan resim atölyesine,

sporla uğraşan da okulun spor salonuna gitmelidir. Sosyal aktivite sonrası öğrencilerin bir etüt zamanı olmalı ve bu zamanda öğrenci sabah okulda gördüğü derslerdeki ödevlerini okulda sıcağı sıcağına yapmalı ve anlayamadığı bir şey varsa da hemen öğretmene sorabilmelidir. Toplamda haftalık ders süresi 20-24 saat arasında olmalıdır. Bu sistemi oluşturabilirsek Batı ülkelerinin standartlarını yakalayabiliriz.

Türkiye'nin öğrenci başına eğitim harcaması 5 bin 743 dolar'dır. Bu rakamın 12-13 bin dolara çekilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki öğrenci başına eğitim harcamasının OECD ortalamasının (11 bin 990 dolar) üzerine çıkabilmesi, en azından Güney Kore (13.819 dolar) seviyesine ulaşabilmesi için bu rakamı 13 bin dolara çekmemiz gerekmektedir. Daha önce söylediğimiz gibi Milli Eğitime ayrılan bütçenin %80'i personele gitmekte, geriye kalan %20 ise verimli harcanmamaktadır. Eğitime ayrılan bütçe iki katına çıktığı zaman personele ayrılan pay üçte bire inmiş olacaktır. Personele harcanan oran bütçenin %50'sini geçmeyecek ve kalan bütçe ile %30 daha fazla öğretmen alma kapasitemiz ortaya çıkacaktır. Böylelikle öğretmen açığımız kapanmış olur ve her öğretmen haftalık 20-24 saat arasında derse girerek rahat bir şekilde öğretmenlik yapar. Haftanın belli günlerini ve belli dönemlerini boşaltarak kendisini yetiştirmek için zaman ayırabilir. Spor, sanat gibi etkinliklerle kendine zaman ayırabilir. Hem de bütçeye ayrılan oranın artmasıyla öğretmen maaşını yukarı çekmek suretiyle öğretmene ek iş yapmadan geçinme imkânı da sunmuş oluruz.

Dolayısıyla hedefimiz eğitime ayrılan bütçenin iki katına yani bütçenin %22-%24'üne çıkarılması olmalıdır. Ya da eğitime ayrılan oran aynı kalmalı ama bütçe iki katına çıkarılmalıdır.

Ülkemizin toplam öğretmen açığı yaklaşık olarak 150 bin civarındadır. Yani ideal bir sistem çalıştırılırsa, öğretmene haftalık 20-24 saat arası ders verirelim, fazla yük yüklemeyelim diyorsak Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaklaşık 150 bin öğretmene daha ihtiyacı vardır. 2022 yılı öğretmen sayımız ise 975 bin 698'dir.

Bunun yanında norm kadro uygulaması nedeniyle kadro dışı kaldığı için istihdam edilemeyen öğretmenlerimiz de var. Yani herkes Bursa, Ankara,

İstanbul gibi büyük şehirlere gelmek istemektedir. Batı illerinde ihtiyacı olmadığı halde bünyesinde fazla öğretmen olan okullar bulunmaktadır. Bu öğretmenlere norm fazlası öğretmenler denmektedir. Yaklaşık 40 bin öğretmen şu anda ihtiyaç olmadığı halde öğretmenlik yapmakta ve maaşını almaktadır. Bu norm fazlası öğretmen probleminin de çözülmesi gerekmektedir.

Norm fazlası öğretmen sayısını öğretmen ihtiyacımızdan düşünce Türkiye'nin net öğretmen açığı yaklaşık olarak 110 bindir. Devlet bu kadar öğretmen istihdam ettiğinde öğretmen sorunu çözülecektir.

Okullarda yeterli öğretmen sayısına ulaşıldıktan sonra, hedefimiz öğretmen kalitesini artırmak olmalıdır. Finlandiya'daki modele benzer şekilde üniversitelerin Fen-Edebiyat bölümlerinden mezun olan öğrencilerin eğitim psikolojisinden yüksek lisans yaparak öğretmen olunması sağlanabilir. Türkiye için ideal sistemin böyle olduğunu düşünüyoruz. Eskiler "Her hâdi muti olamaz" demiştir, yani herkes matematik bilebilir ama herkes anlatamaz, herkes fizik bilebilir ama herkes fiziği iyi anlatamaz. Bir şeyi bilmek farklıdır, onu anlatabilmek çok farklıdır. Onun için Fen-Edebiyat fakültesinden mezun olup ondan sonra yüksek lisansa gelip iki yıl orada hitabet testlerine ve psikolojik testlere tabi tutulmalıdır. Bu testler çok önemlidir, Batıda bu testlerden geçemeyenler öğretmenlik bölümlerine alınmamaktadır. Bizde maalesef psikolojisi iyi durumda olmayan öğretmenlerimiz görev yapabilmektedir. Dolayısıyla

1. Psikolojik Testler

2. Karakter-Envanter Testi

3. Hitabet Testleri geçildikten sonra bir kişi öğretmen olabilmelidir.

Sonuç olarak eğitime ayrılan bütçenin iki katına çıkarılması ve bunun yanında Milli Eğitim bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan payın da artırılması gerekmektedir. Öğretmen açığımız kapatıldıktan sonra ise öğretmen niteliğine odaklanılmalıdır. Bu sorunlar çözülmeden eğitimde beklediğimiz atılımların yapılamayacağını düşünüyoruz.